

spoluhl. skup. (sť, stn)	s	→	s (zriedkavo sť) <i>[trinas korun. treba doňes]</i>
	c	→	c <i>[petnac. jedenacka]</i>
	sn	→	sn (zried. stn) <i>[zumesnavačeŕovi, zamesnaňe, česne prehlašeňe]</i>
ô	o	→	o <i>[mošte, doležite, možem, vol, požička, osmeho]</i>
kvantita	0	→	takmer 0
prízvuk	na penultime	→	na penultime

3. K formálnym zmenám, ktoré sa pri posunoch uplatňujú najsystematickejšie (to znamená, že sa vyznačujú vysokým stupňom príznakovosti vo vedomí respondentov) patrí napríklad zmena nárečového (asibilovaného) *c, dz* na *t, d'*. V procese posunu od nárečia k spisovnej podobe je táto zmena (na fonologickej rovine) u mnohých komunikantov prvá a takmer dôsledná, a v niektorých ojedinelých výpovediach dokonca jediná (napr. v tzv. „hybridných“ prejavoch, v ktorých sa prepínanie medzi nárečovou a spisovnou formou uplatňuje veľmi často, dokonca niekoľkokrát v rámci jednej výpovede alebo vety).

Podobným prípadom je aj zmena nárečových striednic *š, ž* pred prednými spoluhláskami na ostré sykavky *s, z*, ktorá sa uskutočňuje veľmi pravidelne.

Menšou mierou uvedomenosti, a teda väčšou variabilnosťou v spisovných prejavoch respondentov, ktorí v neoficiálnej komunikácii používajú nárečie, sa vyznačuje používanie diftongov *ia, ie*. Zmena krátkych nárečových vokálov *a, e* na *ia, ie* sa už neuskutočňuje natoľko pravidelne u všetkých komunikantov. Niekedy (a to najmä v koncokách) sa objavuje jednoduchý vokál. Okrem toho sa výslovnosť dvojhlasok *ia, ie* najmä po perniciach v niektorých prípadoch výrazne približuje k výslovnosti *ja, je*, tak ako je to aj v nárečí (Krajčovič, 1988). Toto pozorovanie by však bolo potrebné overiť experimentálne pomocou fonetickej techniky. Nahrávky získané zväčša pomocou skrytého mikrofónu nie sú vždy dostatočne kvalitné na presné rozlíšenie javu.

Na rozdiel od dvojhlasok *ia, ie*, dvojhlaska *ô* sa v spisovných prejavoch nevyskytuje vôbec. Táto dvojhlaska sa len veľmi zriedkavo objavuje aj v prejavoch tých respondentov, ktorí aj v bežnej komunikácii používajú spisovný jazyk.

Podobná situácia je v uplatňovaní, resp. neuplatňovaní dĺžky u všetkých komunikantov (pôvodných obyvateľov), ktorí používajú spisovný jazyk, či už vo všetkých alebo len vo vybraných (oficiálnych) sférach komunikácie. Dlhé vokály sa náležite vyskytujú len veľmi sporadicky, aj to sú často veľmi nezreteľné. Na druhej strane sa takmer dôsledne zachováva nárečový prízvuk na predposlednej slabike.

Vysoký stupeň nepravidelnosti a rôznej miery uvedomenosti u jednotlivých osôb môžeme pozorovať vo výslovnosti spoluhláskových skupín. Pri posune od nárečového k spisovnému prejavu sa táto zmena vo väčšine prípadov nerealizuje a v spisovných prejavoch často ostáva zjednodušená výslovnosť. Nedodržovanie spisovnej výslovnosti spoluhláskových skupín ako charakteristická črta ústnej komunikácie má však všeobecnejší charakter a nemožno ju kvalifikovať len ako vplyv miestneho nárečia.

4. Jednotlivé stupne dištingtívnej príznakovosti rozdielnych prvkov nárečia a spisovného jazyka vo vedomí ich používateľov môžeme prirodzene sledovať aj na morfolologickej rovine. Tu sa už však väčšina rozdielov uvedomuje ako príznaková. Len zriedkavo sa v spisovných prejavoch objavujú nárečové koncovky, a to najmä v konkrétnych spojeniach (napr. s číslkou): *peď metre, tri hodín, ešte jedne okuliare*, alebo v konkrétnych lexikálnych jednotkách: *z Geľňici, z ňemocňici, žandaroch* a pod. Častejšie sa v spisovných prejavoch vyskytujú nárečové tvary slovesa byť (*jest, ňed je, ňet su*), nárečové tvary ukazovacích zámen (*tota, s totim, tote*) a spojky *jak, jako, bo* namiesto *alebo, žeby* namiesto *aby* atď. Podobné zistenia o nárečových prvkoch v spisovných prejavoch obyvateľov z východného Slovenska sme našli aj v príspevkoch z konferencie o hovorenej podobe spisovnej slovenčiny konanej v Smoleniciach v roku 1965 (pozri najmä Muránsky, s. 82–106; Jacko, s. 118–129).

Samozrejme, presné výsledky o uplatňovaní, a teda aj uvedomovaní si dištingtívnych javov v komunikácii, a to vo všetkých jazykových rovinách bude možné získať až z rozsiahlejšieho a sociálne rovnomerne zastúpeného materiálu jeho podrobným rozborom a s použitím presných kvantitatívnych metód. Tu sme spomenuli len niektoré najtypickejšie prípady z hláskoslovnej a len okrajovo z gramatickej roviny.

5. Stupeň prepínania z nárečovej do spisovnej normy závisí samozrejme nielen od individuálnych a sociálnych faktorov jednotlivých komunikantov, ale aj od prostredia komunikácie, v ktorej sa výpovede uskutočňujú. Stupeň oficiálnosti, ktorý pôsobí ako motivujúci faktor posunu smerom k spisovnej norme pre tých komunikantov, ktorí v bežnej komunikácii používajú nárečie, je v konkrétnych komunikačných situáciách rôzny. V uvedenej ukážke, ktorú sme nahrali v prostredí matriky, môžeme predpokladať, keďže ide o prostredie s vysokým stupňom oficiálnosti, aj vysoký stupeň posunu. Takýto materiál je vhodný na zisťovanie tých nárečových prvkov, ktoré nie sú vo vedomí používateľov príznakové ako nárečové.

V prejave asi 30-ročnej ženy (Ž) je výrazný prízvuk na penultime, neuplatňovanie dĺžok, častý výskyt spojky *jak, jako* a zjednodušovanie spoluhláskových skupín. Prejav pracovníčky matriky (M) (ide asi o 50-ročnú pani, ktorá aj v súkromnej komunikácii používa spisovný jazyk) má väčšinou správny prízvuk, ale nedodržava všade dĺžky (najmä v koncokách) a zjednodušené výsloviu skupiny *stn*: